

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет дошкільної та початкової освіти
імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

УДК 373.3.015.[31:7]:57.081.1

на тему: **«ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЕСТЕТИЧНИХ
ПОЧУТТІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ОСВОЄННЯ
ПРИРОДИ»**

Студентки 2 курсу МАПДЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта
Дошкільна освіта
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр

Гавінська Віталія Вікторівна
Науковий керівник: Олійник Н. А., кандидат
педагогічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2021 рік

ПЛАН

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1 Естетичні почуття молодших школярів: дефінічна характеристика	
1.2 Особливості формування естетичних уявлень молодших школярів.....	19
1.3 Роль образотворчого мистецтва в процесі формування естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи.....	26
1.4 Огляд творчого досвіду вчителів початкової школи щодо створення передумов формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художнього-творчого освоєння природи	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ОСВОЄННЯ ПРИРОДИ	41
2.1 Сформованість естетичних почуттів молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи (за результатами експерименту).....	41
2.2 Педагогічні умови формування естетичних почуттів молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи.....	55
2.3 Інтерактивні методи та технології опрацювання художньо-мистецьких творів про природу.....	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83

Вступ

Входження України до світового інформаційного простору актуалізує потребу у формування творчої особистості учня, це в свою чергу вимагає від закладів освіти впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Важливе місце у процесі творчого становлення молодих поколінь відіграють естетичні чинники. Саме тому сучасний зміст освіти має охоплювати не лише знання, а й способи духовно-практичної діяльності, творчий та креативний досвід, ціннісні орієнтації особистості. Зокрема у Національній доктрині розвитку освіти України акцентується увага на необхідності створювати умови для формування здібностей особистості до самостійного пізнання світу і творчої самореалізації в будь-якій діяльності.

На основі аналізу науково-методичних доробків вчителів практиків та аналізу проведених досліджень, можемо констатувати, що сучасна система освіти, на жаль не забезпечує достатній емоційно-духовний зв'язок школярів з довкіллям, не сприяє подоланню прагматизму і корисливості у ставленні до навколишнього середовища.

Вивчення цих проблем пов'язано з аналізом праць філософів, соціологів, психологів, педагогів, насамперед, фахівців з проблем організації освітнього процесу. Відзначення важливості ролі естетичних почуттів у формуванні особистісного ставлення до світу знайшли своє відображення ще в поглядах науковців епохи Відродження та доби Просвітництва.

Ідеї гуманістичного спрямування про необхідність розвитку естетичних почуттів людини та їх вплив на процес формування творчої особистості відзначали передову демократичну думку в XVIII-XX ст. Великого значення у дослідженні даної проблеми слід відвести видатним науковцям-мислителям – Л. Українці, Б. Грінченко, Г. Сковороді, І. Франку; історичним діячам – В. Вернадському, В. Зеньковському, В. Соловйовій, М. Федорову, П. Юркевичу та також педагогам – П. Блонському, М. Корфа, С. Русовій, В. Сухомлинському, Я-А. Коменському, Л. Толстому, К. Ушинському та ін.

Зокрема визначення сутності естетичних почуттів як духовно-ціннісного ставлення людини до світу, яке завжди характеризується художньо-творчим пробудженням особистості здійснено у працях Д. Богоявленська, Г. Костюк, В. Клименко, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, О. Тихомиров, М. Холодна, В. Юркевич, та ін. У цих працях підтверджується думка про те, що різні способи художньо-творчого освоєння навколишнього є джерелом розвитку естетичних почуттів і могутнім чинником виховання творчої особистості. Проблемою художньо-творчого розвитку молодших школярів на матеріалах окремих навчальних предметів займалися І. Калістратов, В. Кардашов, Г. Кудіна, С. Коновець, О. Малицька, З. Новлянська, В. Рагозіна, В. Тименко, О. Шатагіна та ін.

Дитяча творчість завжди емоційно забарвлена і звернена до джерела почуттів. Одним із найдоступніших, наймогутніших джерел творчого натхнення є природа. Її естетичний потенціал й окремі аспекти творчого освоєння дітьми докіль розкриті в наукових доробках сучасних дослідників В. Бутенка, О. Голюк, О. Демченко, Л. Коваль, В. Кудіна, Є. Подольської, О. Рудницької, Г. Тарасенко, Н. Тодосієнко, Л. Старовойт, Л. Хлебнікової, Л. Школяр, А. Щербо та ін. і свідчать, що про те, що органічний зв'язок дитини з природою успішно налагоджується через художньо-творчу діяльність. Науковці стверджують про безперечне значення сенсорики, образної пам'яті, уваги, фантазії для формування в дітей естетичного ставлення до природи. Однак слід зауважити, що рівень розвитку естетичних почуттів учнів від упровадження різних систем і методик у практику закладів загальної середньої освіти буде ефективним за рахунок ефективного поєднання інтерактивних методів навчання про, що доведено в роботах С. Баранова, Н. Бібік, Ю. Блудової, І. Волощук, Н. Ганнусенко, Б. Кобзаря, О. Костюшко, А. Мелик-Пашаєв, А. Овчиннікової, В. Пабат, В. Роменець, О. Савченко та ін. Саме тому, підґрунтям для розвитку емоційно-ціннісного ставлення школярів до навколишнього світу є використання на уроках образотворчого мистецтва інтерактивних методів навчання.

Здійснений вище аналіз свідчить, що проблема формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи в умовах освітнього процесу поки що не була предметом спеціальних досліджень.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня теоретична розробленість та практичне значення обумовили вибір теми дипломного дослідження, а саме **«Формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи»**.

Об'єкт дослідження – процес естетичного виховання молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати необхідність формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи та визначити відповідні педагогічні умови.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи зростає за умов гуманно-особистісного підходу до вихованців на основі діалогічної взаємодії у процесі співтворчості вчителя та учнів; розвитку сенсорної культури школярів як основи творчо-естетичної реакції на довкілля; активізації образного мислення учнів на матеріалі творчої інтерпретації емоційно-чуттєвих вражень; освоєння дітьми естетичного потенціалу природи та мистецтва в контексті поліхудожнього підходу; творчої самореалізації кожного вихованця на основі системного розширення естетичного досвіду в освітньому процесі початкової школи.

Для досягнення мети дослідження реалізовувалися такі *завдання*:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці;

2. Дослідити рівні сформованості в учнів початкових класів естетичних почуттів до природи;

3. Виокремити педагогічні умови формування у молодших школярів естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи;

4. Визначити інтерактивні методи та технології реалізації педагогічних умов формування естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано такі методи дослідження. *Теоретичні методи* дослідження: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних даних, представлених у філософській, психолого-педагогічній літературі, дали змогу сформуванню власний погляд на поставлену проблему дослідження, виявити наукові засади створення експериментальної моделі. *Емпіричні методи* дослідження: анкетування учнів, оцінка продуктів дитячої творчості сприяли вивченню стану проблеми у сучасній початковій школі; педагогічний експеримент дав можливість перевірити припущення, сформульоване у гіпотезі; кількісний та якісний аналіз.

Експериментальна база. Дослідження проводилося у Тульчинській загальноосвітній школі I-III ступенів №2 Тульчинської міської ради Вінницької області, яке охопило 32 учні молодших класів.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні та запровадженні в освітній процес початкової школи навчально-методичних матеріалів (діагностичні методики, ігри, спеціальні завдання для формування естетичний почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи)

Матеріали дипломного дослідження можуть застосовуватись вчителями початкової школи, викладачами та студентами закладів вищої освіти; в післядипломній перепідготовці педагогічних працівників з проблеми формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи обговорювалися й дістали позитивну оцінку на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2020), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Студентська молодь у науці» (Хмельницький, 2021).

Публікації. Матеріали дипломного дослідження знайшли відображення у 2 одноосібних публікаціях автора.

Гавінська В. Художньо-естетичний розвиток у вирішенні проблеми інклюзивної освіти. матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами». 10-11 грудня 2020 р. Вінниця., 2020. С. 59-64.

Гавінська В. Психолого-педагогічні особливості формування естетичних уявлень у молодших школярів. збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Студентська молодь у науці». 11 травня 2021р.,Хмельницький. С. 94-97.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 найменувань, з них 1 іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 95 сторінок, основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 7 рисунок, 7 таблиць.

ВИСНОВКИ

Проблема формування естетичних почуттів у молодших школярів є актуальною в умовах сьогодення. Тому і вимагає від учителя виховної спрямованості освітнього процесу, орієнтації особистості школяра на загальнолюдські цінності й етичні норми, що склалися протягом людської історії. З огляду на це, перед закладами освіти постає завдання – підготувати громадянина держави, здатного самостійно оцінювати життєву ситуацію і будувати своє особисте й професійне життя з огляду краси природи та художній смак.

Аналіз наукової (психолого-педагогічної та методичної) літератури з проблеми дослідження та проведення дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на формування етичних почуттів у молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи у 3-му класі, дозволяє зробити такі висновки:

1. У науково-педагогічній літературі існує безліч визначень поняття «естетичні почуття». Естетичні почуття у нашому дослідженні ми тлумачимо як духовно-ціннісне ставлення до світу, в якому важливу роль відіграють: оцінний аспект, творча самореалізація, оздоровчий та гносеологічний (пізнання, інформативність) аспекти. Для формування естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи у молодших школярів використовуються різні засоби, форми та види творчої діяльності, найважливішими з яких є образотворче мистецтво. Саме на уроках образотворчого мистецтва відбувається розвиток естетичних почуттів та естетичне виховання особи.

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування естетичних почуттів, заснованих на емоційно-чуттєвому освоєнні та сприйнятті образів та явищ природи, творів мистецтва. Формування естетичних почуттів про природу у молодших школярів відбувається з урахуванням психологічних особливостей дітей молодший шкільний вік.

2. З метою дослідження рівня сформованості та подальшого розвитку естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи у молодших школярів був організований і проведений педагогічний експеримент. У нашій роботі взяли участь 26 учнів 3 «А» класу Тульчинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Тульчинської міської ради Вінницької області.

Для діагностики актуального рівня сформованості естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи у молодших школярів було проведено педагогічне дослідження, в результаті дослідження було виявлено таке: у третьокласників переважають базовий та елементарний рівні розвитку естетичних почуттів. Таким чином, естетичні почуття у молодших школярів недостатньо сформовані.

3. Нами було з'ясовано наступні педагогічні умови, які б сприяли ефективному формуванню естетичних почуттів у молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи: впровадження естетичного підходу до формування естетичних почуттів учнів засобами художньо-творчого освоєння природи у процесі викладання образотворчого мистецтва; ознайомлення учнів із ціннісним змістом образотворчого мистецтва як одного з об'єктів формування естетичних почуттів засобами художньо-творчого освоєння природи; оволодіння учнями способами естетичної активності, необхідними для самоорганізації естетичних почуттів; набуття досвіду використання естетичних смаків молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи на уроках образотворчого мистецтва.

4. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами художньо-творчого освоєння природи буде ефективним, якщо педагог буде використовувати різноманітні інтерактивні технології навчання на уроках. Найефективнішими на нашу думку є такі: кооперативна навчальна діяльність, групове (кооперативне) навчання, колективно-групове інтерактивне навчання, Технології навчання в дискусії, технологія ситуативного моделювання.

Таким чином, мета нової української школи полягає передусім у тому, щоб виховувати дитину, яка вміє висловлювати свої почуття, творчо та креативно працювати. Впровадження на уроках інноваційних технологій навчання викликає жвавий інтерес до роботи в учнів, забезпечує розвинення творчого потенціалу і дає їм необхідні знання, вміння та навички, дає реальну можливість познайомитися з мистецтвом ширше. Проведення уроків з образотворчого мистецтва з використанням інноваційних технологій відкривають широкий простір для формування естетичних почуттів учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмазова, І. Г. Формування естетичних уявлень про навколишній світ у молодших школярів у колективній творчій діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2109. 201 с.
2. Баранов, С. П. Використання знаків та символів у розумінні молодшими школярами художнього образу. СВІТ, 2016 167 с.
3. Барліт, О. О. Етико-естетичний підхід в сприйнятті природи: історико-педагогічний аспект. Психологія, педагогіка та медико-біологічні проблеми формування особистості. Харків : Основа, 2017. № 2. С. 6-9.
4. Балобанова, Є. А. Формування морально-естетичних уявлень у молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва. *Актуальні проблеми розвитку в період дитинства*, 2017. №3. С. 67-69
5. Буров, А. І., Лихачев Б. Т. Естетичне виховання школярів. К. Педагогіка, 2004. 304 с.
6. Буряк, В. О. Виховання естетичних почуттів учнів молодших класів. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/estetichne-vihovannya-shkolyariv-95328.html>
7. Буткевич, В. В. Методика организации эстетического воспитания младших школьников . Минск : Пачатковая школа, 2012. 144 с.
8. Выготский, Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте . М. :Просвещение, 1991. 93 с.
9. Гаджиева, Х. Гаджієва, Х. Наочні посібники у системі художньо-естетичної освіти та виховання учнів. *Мистецтво у школі*. № 1, 2007. С. 78-80.
10. Галанжина, Е. С. Развитие нравственно-эстетических представлений младших школьников.: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Курск, 2002. 212 с.
11. Ганжа, М. В. Педагогічні умови естетичного виховання молодших школярів за-собами дизайну : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2013. 19 с.

12. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.
13. Голюк, О.А., Пахальчук, Н.О. Досвід підготовки вчителя до естетичного виховання молодших школярів: історико-педагогічний аспект . European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: collective monograph. Sandomierz: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. Вип 3. С. 93-114.
14. Давыдов, В. В. Проблемы развивающего обучения : опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. М. : 1986. 195 с.
15. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
16. Дубяга. С. М. Естетичне виховання учнів початкових класів засобами художнього слова. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. 2012. № 8. С. 96-104
17. Ельконін, Д. Б. Введення в психологію розвитку. К.: Педагогіка, 1994. 378 з.
18. Естетика: Словник. за ред. А. А. Беляєва. Київ, 2009. 447 с.
19. Ємеліна, Т. В. Естетичне виховання школярів у педагогічній теорії та практиці . *Вісник запорізьького університету*. Запоріжжя, 2016. №2. С. 217-220.
20. Зирянова, С. М. Педагогічна технологія формування уявлень про художній образ у дітей 6-7 років . *Концепт*, 2015. №12. С. 22-26.

21. Ильина, Е. Воспитание искусством . *Искусство в школе*, 2009. № 1. С. 13-15.
22. Казакова, Н. В. Естетичне виховання молодших школярів під час уроків образотворчого мистецтва. *Актуальні проблеми викладання у початковій школі*. 2016. №8. С.218-222.
23. Казьмірчук, Н., Поліхун, Р. Національне виховання майбутніх учителів початкових класів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. Випуск 2. С. 61-66.
24. Капасюк, Л. О. Виховання художнього смаку в учнів загальноосвітньої школи. *Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи*: Київ –Луцьк, 2006. С. 30-31.
25. Киященко, Н. И. Эстетическая культура и эстетическое воспитание. М. : Просвещение, 2003. 304 с.
26. Ковтун, Т. О. Розвиток естетичних почуттів молодших школярів на уроках мистецтва. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-estetichnih-pocuttiv-molodsih-skolariv-na-urokah-mistectva-481681.html>
27. Коновець, С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі. К.:, 2010. 80 с.
28. Комарівська, Н. О. Можливості морально-етичного виховання молодших школярів засобами художньої літератури. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 34 ,201. С. 342-346.
29. Котикова, О. П. Естетичне виховання молодших школярів. посібник для вчителів. Київ, 2011. 192 с.
30. Кравчук, Л. В. Роль етичних знань у засвоєнні етичних норм молодшими школярами: психологічний аспект *Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць*, 2006. С. 165-171

31. Короткий термінологічний словник з етики] : кн. для вчиеля : під ред. М. Г. Тофтул. Київ. : Вид. центр «Академія», 2005. 223 с.
32. Кулагіна, І. Ю. Вікова психологія (Розвиток дитини від народження до 17 років): Навчальний посібник. 4-е вид. К.: Освіта, 2008. 175 с.
33. Кутішенко, В. В. Вікова та педагогічна психологія. Київ. Центр навч.літер. , 2019. 128с.
34. Лабунська, Г. В. Образотворча творчість дітей. Київ.: Просвіта, 1995. 207 с.
35. Лимар, Л. М., Демченко, О. П., Турчина, І. С. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць*. Випуск 16. Т. 1, 2019. С. 110-114.
36. Лихачев, Б. Т. Теория эстетического воспитания школьников . М. : Просвещение, 1985. 176 с.
37. Лихвар, В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчого мистецтва: автореф. дис... кандидата пед. наук.: Херсон, 2003. 22 с
38. Мазепа, В. А. Естетичне виховання.: довідник. К. : Політвидав України, 2008. 214 с.
39. Макарова, А. А. Вплив художньо-естетичного виховання на гармонійний розвиток молодшого школяра. *Актуальні проблеми викладання у початковій школі*, 2016. № 6. С. 99-102.
40. Маршицька В. В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2003. 20 с.
41. Моїсеєнко, А. І. Формування естетичних уподобань школярів як педагогічна проблема. *Волинський педагогічний вісник*, 2017. №5. С. 54-59.
42. М'яцова, В. І. Формування естетичного сприйняття реальних об'єктів у молодших школярів (в умовах соціально-культурного середовища м. Херсона). Херсон, 2004. 228 с.

43. Образотворче мистецтво навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57063/>

44. Овчинникова, А. Ж. Формирование эстетических представлений о природе у первоклассников: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. М. : Прометей, 1989. 261 с.

45. Овчинникова, А. Ж. Понимание младшими школьниками смысла и значения художественного образа. М. : Прометей, 2012. 94 с.

46. Педагогічний словник. за ред. М.Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2011. 412 с.

47. Присяжнюк, Л. А., Грошовенко, О. П. Сучасні підходи до еколого-природничої освіти дошкільників і молодших школярів: аспект наступності . *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського : зб. наук. праць*. Вінниця : Нілан ЛТД, 2017. Вип. 52. С. 425-429

48. Полуянов, Ю. А. Співвідношення навчальної діяльності та творчості дітей на заняттях образотворчим мистецтвом. Одеса, 2008. 101 с.

49. Психологічний словник. – Київ. : ОЛА Медиа Групп, 2014. 800 с.

50. Рубинштейн, С. Л. Проблемы общей психологии. М. : Педагогика, 1973. 209 с.

51. Самохвалова, В. І. Естетична культура як комплексний феномен утвердження та реалізації людини у світі. Київ.: Наука, 1994. 166 с.

52. Сапашов, К. Д. Педагогічні умови виховання учнів засобами образотворчого мистецтва. *Середня професійна освіта*, 2016. №1 С. 69-71.

53. Семенищева, М. Р. Комплексний підхід до організації естетичного виховання молодших школярів. *Вісник Запорізького університету*. Запоріжжя, 2013. С.209-215 с.

54. Сірант, Н. П. Естетичне виховання дітей засобами природи. *«Молодий вчений»* № 2 (29) лютий, 2016. С.338-340.

55. Сидорчук, Н. Г. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць. *Педагогічні науки. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка*, 2018. 560

56. Смирнова, А. В. Организация внеурочной деятельности в развитии творческих способностей младших школьников. *Проблемы современного педагогического образования*, 2015. №46-2. С. 279-285.

57. Стародубцева, Т. В. Формування естетичних уявлень молодших школярів. Актуальні проблеми педагогіки та психології початкової освіти, 2016. С. 216-220.

58. Сухомлинський, В. О. Вибрані твори у 5 т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1977. 640 с

59. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 407 Режим доступу: <http://znz1.varashosvita.rv.ua/wp-content/uploads/2018/10/NMO-407.pdf>

60. Томашевський, В.В. Організація творчої роботи молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва: автореф. дис... кандидата пед. наук . Кривий Ріг, 2003. 20 с.

61. Труфанов, С. Н. Основи науки естетики: естетичне, прекрасне, ідеал. *Людина, культура, освіта*. № 4 (14), 2014. С. 5-41.

62. Швець Н. А. Педагогічний супровід професійного самовизначення студентів аграрного ВНЗ. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.-2014.-№ 41.-С. 304-307.

63. Ушинский, К. Д. Педагогические сочинения . М. : Педагогика, 1990. 396 с.

64. Ушкова, Н. В. Роздуми про естетичне виховання. *Молодий учений*, 2012. №10. С. 392-394.

65. Федько, Г. С. Естетичне освоєння природи в художньо-творчій діяльності школярів. *Мистецтво та культура*. 2016. № 2(22). З. 109-115.

66. Федько, Г. С. Особливості естетичного освоєння природи молодшими школярами на уроках образотворчого мистецтва. Мистецтво та культура. 2016. № 3 (23). З. 152-159.

67. Федорова, М. А. Особливості формування естетичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку. *Нові технології навчання. Науково-методичний збірник*. Київ-Вінниця, 2017. Вип. 67. Частина I. С. 158-162.

68. Харламов, И. Ф. Педагогика: учеб. пособие для студентов. М. : Гардарики, 2002. 227 с.

69. Чапюк, Ю. С . Молодший шкільний вік як сензитивний період щодо розвитку творчого мислення: теоретичні аспекти. *Innovative solutions in modern science* № 1 (1), 2016.

70. Якобсон, П. М. Емоційне життя школяра монографія. Київ. АСВ «Видат», 2016. 291 с.

71. Яковлєв, Е. Ф. Естетика .К.: Гардаріки, 2011. 464 с.

72. Oliinyk N., Provorova, Y, Ivakhnenko, Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership. Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students *European Journal of Educational Research* Volume 10, Issue 1, 275 - 284.

73. <https://vseosvita.ua/>

